

Dürer kora – papíron

A járvány miatti kényszerszünet után június 20-án ismét megnyílt a hazai és külföldi látogatók előtt Budapest nemzetközi hírű és rangú intézménye, amely október 18-ig „Dürer kora – Német rajzok és metszetek a Szépművészeti Múzeum gyűjteményéből” című kamaratárlatával is várja az érdeklődőket. Legutóbb több mint fél évszázaddal ezelőtt volt itt hasonló rendezvény. A mostani kiállítást annak alkalmából szervezték meg, hogy évtizedes kutató munka után megjelent a XV-XVI. századi német rajzok tudományos feldolgozását tartalmazó szakkatalógus. Elkészítéséhez anyagi és szakmai segítséget nyújtott a Los Angeles-i Getty Foundation is. A kiállítás kurátora *Bodnár Szilvia* művészettörténész, a Grafikai Gyűjtemény vezetője.

A gótikától a reneszánszon át a manierizmusig, két évszázad papíralapú termését tárják elénk, a legnevesebb mesterek örökségéből. A közönség félszázánál több ritkán látható – mert erősen fényérzékeny – egyedi és sokszorosított grafikai lapban gyönyörködhet, amelyeket időrendi és tematikai szempontok mellett a készítés technikája, valamint a mű rendeltetése szerint csoportosítottak. A jobb

áttekinthetőség kedvéért az anyagot hat fejezetre osztották. A bevezetést „A kezdetek: a 15. századi rajzok” részlege jelenti, de kiemelt jelentőségű „Albrecht Dürer és köre” a XVI. század első évtizedeiből, illetve a „Művészet II. Rudolf prágai udvarában” nevezetű rész is, ami az 1600 táján ott működött német, ún. „rudolfinus” mesterek munkásságát idézi fel. E két fejezet között megismerkedhetünk még az olasz reneszánszból átvett kifejezéssel meghatározott „Chiaroscuro rajzokkal”, melyek finom vonalkázásukkal szinte festői fény-árnyék átmeneteket mutatnak. Ezután „Az önálló tájbrázolás kezdetei és a fiktív táj” képei következnek. Az „Előkészítő rajzok”, a rendszerint olajjal vászonra festett, nagyszabású képek első, tollal, ceruzával vagy ecsettel papírra vetett ötleteit, kompozicionális kidolgozásait és pontos részleteit mutatja be. Ezek révén az alkotók féltve őrzött műhelytitkaiba is bepillantathatunk. Talán az eddigi felsorolásból kiderül, hogy jó néhány munka egyszerre akár több, más kategóriában is szerepelhetett volna, mint ahová jelenleg besorolták, de ezt a tetszés szerinti „helyreigazítást” akár fejben is elvégezheti az alapos szemlélő.

Albrecht Dürer: Az Apokalipszis négy lovasa (1497-98 k.)

Albrecht Dürer: A lovag, a halál és az ördög (1513)

Cseh művész: Szent Margit (1410-15 k.)

A korai termésből, 1410-15 tájáról ismeretlen cseh művész egész alakos Szent Margit ábrázolását említhetjük, fején koronával, jobbában kereszttel, a bűnt jelképező sárkányon taposva. Vegyes technikával, fekete tusba mártott ecsettel, fekete és vörös krétával, illetve szürke lavírozással (a rajz árnyékainak mélyítésére szolgáló eljárással – *a szerk.*) készült. Albrecht Dürer húszas éve elején járt Velencében, ahol a természet- és emberábrázolás, a perspektíva és az anatómia problémáit kutatta. Hazatérése után nürnbergi műterme ifjú tehetségek gyülekező helye lett, akikre akarva-akaratlanul nagy hatást gyakorolt jellegzetes profilja éppúgy, mint megannyi virtuóz szakmai bravúrja. A múzeum két, igazoltan eredeti rajzot őriz tőle. (Korábban egyik tanítványa – Hans Schäußelein tanulmányával, illetve a Lándzsás lovas, 1502 barna tintás rajzával kapcsolatban is felmerült esetleges szerzőségének lehetősége.) Metszeteiből viszont közel kétszázötvenet szerzett meg a Szépművészeti Múzeum, s a leghíresebbekből most tízet mutatnak be. A séta (1495-96) című rézmetszetén elegáns ifjú pár szerelmi idillje látható pazar természeti környezetben. Az Apokalipszis fametszet-sorozatához tartozó Az Apokalipszis négy lovasa (1497-98 körül) a viharfelhőkben repülő angyaltól a paripák által földre tiport emberekig, kozmikus távlatokat ölt. Egy-egy rézlemezen akár évekig is dolgozott. Az eszmei férfi- és nőalakot megtestesítő Ádám és Éva (1504) kompozíciójához rajzolta a legtöbb előkészítő

Albrecht Dürer műhelye: Lándzsás lovas (1502)

tanulmányt, majd metszésének egyes fázisaiban öt különféle próbanyomatot is készített. A paradicsomban a lábuk körül feltűnő négy állat az ókori – de a reneszánszban is tovább élt – hiedelem szerint, a négy alapvető emberi vérmérséklet jelképe. A jávorszarvas a melankolikus, a nyúl a szangvinikus, a macska a kolerikus, az ökör pedig a flegmatikus temperamentum megjelenítője. A „három mester rézmetszeteiként” ismert A lovas, a halál és az ördög (1513) karcát épp olyan sokszor reprodukálták, mint a Szent Jeromos dolgozószobájában című fametszetét és Melankólia-ciklusából a Melankólia I-et, melyek rejtélyes tárgyakkal és áttételes utalásokkal vannak telezsúfolva.

A kor bevett szakmai gyakorlatára utal, hogy az utóbbi Dürer-lap Johan Wierix által készített másolatának hátoldalán Hanns Lautensack vadromantikus panorámája (Táj híddal) látható a rohanó hegyi partak fölötti rusztikus boltívvvel, a távoli szikla szirtjén várral. Dürer máig rendkívül népszerű, imára kulcsolt kézfejei nyomán készült Hans Hoffmann páros tanulmánya, amit ún. fedő-fehér festékekkel tett plasztikusabbá. Saját ötlete volt azonban a Zöld szöcske könnyed közelképe, melynek valóságshűsége arra utal, hogy ez az akvarellje természet után készült tanulmány. A korabeli feljegyzések szerint a tanítványok és munkatársak köréből a tárlaton csupán egy-egy alkotásával szereplő Hans Schäußelein és Hans Baldung Grien 1503-tól dolgozott Dü-

rer műhelyében, egyrészt jó megélhetést biztosító üveglak-terveken, másrészt állandó elfoglaltságot jelentő fametszetes könyvillusztrációkon. Ez utóbbiak tervezésébe Wolf Traut 1505-től kapcsolódott be. Ekkortájt érkezhettek Nürnbergbe Hans von *Kulmbach* is, akitől ugyan most egyetlen üveglaktervet láthatunk, de oltárképek festésével is foglalkozott. A tárgyalt időszak híresebb mesterei közül feltétlen említésre méltó még az idősebb Lucas *Cranach* Szent György (1506 k.) című, vegyes technikájú lapja (szürke alapozású kartonon szürke lavírozással, fekete tintás kontúrokkal és fehér fedőfestékkel). A tetőtől talpig lovagi páncélban ábrázolt alak, jobb karjára vetve a bűnt megtestesítő, legyőzött sárkány kinyúlt tetemét, baljában győzelmi zászlaját tartja. Albrecht *Aldorfer* finoman szálkás, lényegre törő természet-ábrázolásából mutatós közelkép a Táj fűzfákkal és vízimalommal, és a Sarmingstein an der Donau „szélesvásznú” madártávlati látképe. A sziklaszoros vizén parányi csónakok, az erdős-legelős hegyoldal aljába vájt serpentinút apró alakjai, alagút, tornyos-bástyás falakkal övezett kastély és a kisebb lakóházak egy mai, játékos terepasztal látványára emlékeztetnek. A kamaratárlat a figyelmes érdeklődőt akarva-akaratlanul magával ragadhatja Dürer korába...

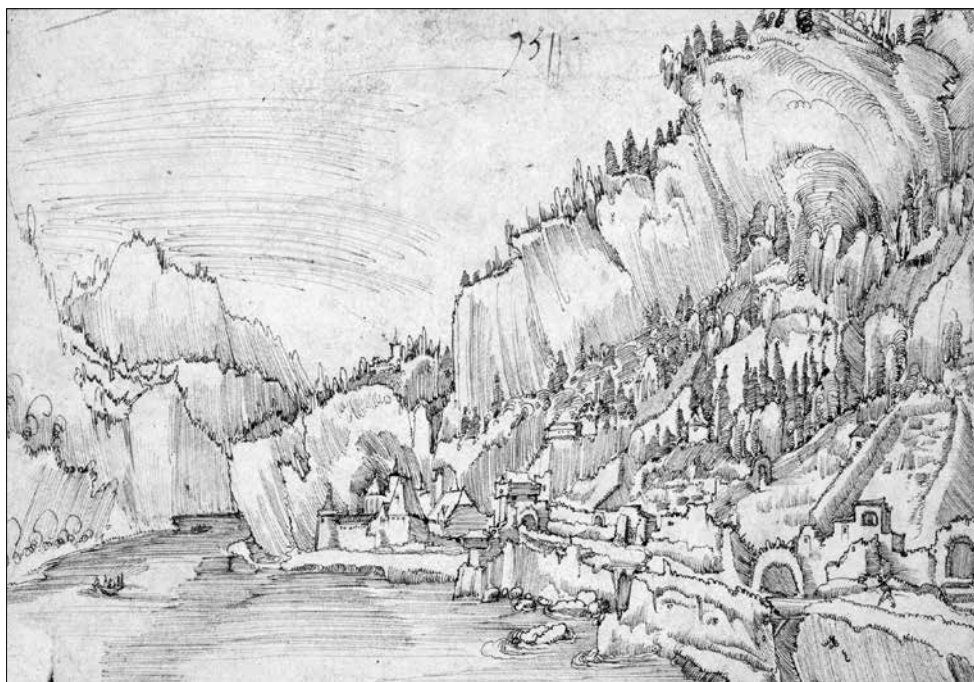
Wagner István

Albrecht Dürer: Melankólia I. (1514) Copyright Szépművészeti Múzeum

Id. Lucas Cranach: Szent György (1506 k.)

Albrecht Altdorfer: Sarmingstein látképe (1511)